

Сергій КОВАЛЕНКО,
Лариса МАЛІЧЕНКО –
учителі Смілянської ЗОШ
I–III ст. № 11;
Олена НЕЧИПОРЕНКО,
Смілянська міська бібліотека
ім. Олени Журливої,
Черкаська обл.

«ЖИВИ, УКРАЇНО, ЖИВИ ДЛЯ КРАСИ, ДЛЯ СИЛИ, ДЛЯ ПРАВДИ, ДЛЯ ВОЛІ!»*

Інтегрований урок – лінгвостилістичне дослідження
в 11 класі

Тема. Повторення вивченого в 10-му класі. Стилїстика як розділ науки про мову. Фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі засоби стилїстики.

Мета: повторити ключові питання стилїстики, узагальнити та систематизувати знання про фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі, стилїстичні засоби; розвивати загальнопсихологічні учнівські якості – увагу, пам'ять, спостережливість тощо; удосконалювати стилїстичну пильність; виховувати порядність, толерантність, громадянську свідомість, любов до своєї країни, повагу до державних символів.

Інтегровані предмети: історія України, музичне мистецтво, українська література.

Соціокультурна змістова лінія. Сфера відношень: Я і ми (народ, родина, національна історія і культура); тематика текстів: Найважливіші історичні відомості про Україну, сьогодення нашої країни, Україна й особистість, роль громадянина у відродженні й зміцненні української державності.

Тип уроку: урок повторення, узагальнення і систематизації знань, умінь та навичок (формування мовленнєвої компетенції).

Методи, прийоми і форми роботи: розповідь учителя, бесіда (з'ясування рівня навченості з повторюваного матеріалу), словниковий диктант-завдання із правописним коментарем, декламування поезії, фонетико-стилїстичне спостереження, розповідь бібліотекаря у форматі мультимедійної презентації, «Лексикографічна вправність», дослідницький практикум, «Небуденні замальовки», навчальне аудіювання тексту публіцистичного стилю, робота в експерт-групах, «Індивідуалізація у слові», «Цитатник-лейтмотив», «Мікрофон».

Обладнання: комп'ютерний клас (комп'ютерне забезпечення, інші сучасні інформаційні технології); паперово-електронні носії інформації (світлина малювничих українських краєвидів і пам'яток історії та культури; роздавальний матеріал – роздруки поетичного твору Л.Вознюк, Акта проголошення незалежності України, завдання «Небуденні замальовки»; виставка історичних науково-популярних розвідок); аудіозаписи Державного Гімну України та пісні Т.Петриненка «Україна».

Випереджувальні завдання: групі учнів-розробників – спроектувати мультимедійну презентацію з визначених тем; учневі-декламатору –

підготувати виразне читання поезії Л.Вознюк; учневі-«історику» – скласти зв'язну розповідь про основні віхи української суверенності.

Ключові слова (словосполучення): *Україна, День незалежності України, вітчизняна історія, українська мова, стилїстика, фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі засоби стилїстики.*

Перебіг уроку

Епіграф: Нехай знають на всім світі,
Як ми погибали
І, гинучи, свою правду
Кров'ю записали.

П.Куліш

Організаційний момент.

Повідомлення теми і мети уроку.

Звучить аудіозапис Державного Гімну України (сл. П.Чубинського, муз. М.Вербицького) у виконанні хору Національної музичної академії України ім. Петра Чайковського. На мультимедійній дошці демонструються світлина малювничих українських краєвидів і пам'яток історії та культури.

Вступне слово вчителя. Цьогоріч ми відсвяткували 20-річчя незалежності нашої держави. Порівняно з тисячолітньою історією людської цивілізації це надто малий часовий відрізок, та Україна вже впевнено заявила про себе у світі й утверджується на арені глобалізаційної спільноти. Маємо цінувати й захищати суверенність своєї країни, вивчати і знати її історію, шанувати своїх героїв – тільки за такої умови ми зможемо вписати в український часопростір гідну сторінку, яку означуємо як сьогодення і яка стане надійною основою для розвитку майбутніх поколінь.

Робота над епіграфом. Прочитайте поетичний уривок П.Куліша, висловіть власне розуміння його у розгорнутому висловлюванні. Пригадайте твори інших письменників на цю тему.

Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

Бесіда

Методична ремарка. Учитель озвучує запитання із запропонованого питальника. Учні дають відповіді. Ґрунтовні ж відповіді висвітлюються на мультимедійній дошці. Учитель акцентує увагу одинадятикласників на тих аспектах, які вони минули.

• З'ясуйте сутність мовознавчого поняття «стилїстика». (Стилїстика – розділ мовознавства, що вивчає стилїстичну диференціацію мови, її функціональні стилі. Це наука про виразові засоби мови, тобто про ті елементи, що причетні до власне вираження думки, супроводжують семантичний зміст висловлюваного – емоційно-експресивні та оцінні моменти мовлення.)

* Олександр Олесь, «Пісня».

- Що є основним поняттям стилістики? (*Стиль.*)
- Латинське слово «stilus» буквально означає... . (*«Загострена паличка для писання».*)
- У яких сферах наукового пізнання світу вживається термін «стиль»? (*Має багато значень і вживається як термін у літературі, мистецтві, архітектурі, соціології та в інших науках.*)
- Дайте визначення поняття «мовний стиль». (*Мовний стиль – це сукупність засобів, вибір яких зумовлюється змістом, метою та характером висловлювання.*)
- Назвіть відомі вам стилі мовлення. (*Науковий, художній, розмовний, офіційно-діловий, публіцистичний, епістолярний, конфесійний.*)
- Милозвучність української мови досягається... . (*Насамперед рівномірним розподіленням голосних і приголосних звуків у мовному потоці.*)
- На які дві великі групи поділяється лексика сучасної української літературної мови з погляду стилістичної диференціації? (*Стилістично нейтральна (міжстильова) лексика вживається в усіх стилях мови, стилістично забарвлена лексика співвідноситься з одним чи з кількома (але не з усіма) функціональними стилями.*)
- Особлива одиниця мови, що складається з двох або більшої кількості роздільно оформлених компонентів і характеризується відтворюваністю, цілісністю значення, стійкістю лексичного складу та граматичної будови, називається... . (*Фразеологічним зворотом, або фразеологізмом.*)

• Чому в поданих парах слів *пейзаж – краєвид, фонтан – водограй, біографія – життєпис* українські варіанти є експресивнішими, ніж запозичені? (*Питомі слова, утворені способом основоукладання, часто є кальками лексем іношомовного походження або семантичними відповідниками їх. Завдяки невтраченій образності українські варіанти наділені більшою експресивністю, ніж запозичення.*)

Лінгвістичні завдання із соціокультурною спрямованістю.

Словниковий диктант-завдання із правописним коментарем. Обґрунтуйте написання слів. Назвіть тип запропонованої в диктанті орфограми. Яке головне державне свято нашої Батьківщини щороку відзначається 24 серпня?

Велика французька революція, доба Відродження, Коліївщина, Хмельниччина, Семирічна війна, Кривава неділя, Лютнева революція, Львівське збройне повстання 1848 р., Паризька комуна, Льодове побоїще, Полтавська битва, Ренесанс, День матері, Новий рік, День учителя, День незалежності України, Свято перемоги, Благовіщення, Великдень, Івана Купала, Покрова, Різдво, Теплого Олексі, Успення, Великий піст, Масниця, Спасівка.

Правописний коментар. Назви історичних подій, епох, війн, революцій, народно-визвольних рухів, повстань, революційних свят, знаменних дат, релігійних свят і постів пишуться з великої літери.

Варто звернути увагу учнів на дві примітки в «Українському правописі», як-от: 1) назви історичних подій, епох, війн, геологічних періодів тощо, які стали загальними, пишуться з малої літери: *греко-перські війни, громадянська війна, хрестові походи, античний світ, середні віки, середньовіччя, палеоліт, трипільська культура*; 2) якщо початковий порядковий числівник у складеній назві написаний цифрою, то наступне слово пишеться з великої літери: *8 Березня, 1 Травня*.

Фонетико-стилістичне спостереження. Розкрийте провідний мотив вірша Лесі Вознюк.

Декламатор.

Якщо ти любиш рідний край...

Якщо ти любиш рідний край,
йому душа пісень співає,
і ритми серця відчуває
діброва сива й зелен-гай.

Якщо ти любиш рідний край,
то уві сні до тебе линуть
п'яний бузок і та калина,
що біля хати, пригадай.

Якщо ти любиш рідний край,
клин журавлиний крає серце,
і по-сирітському озерце
благає: «Нас не забувай!»

Якщо ти любиш рідний край,
стають нестерпними розлуки,
бо кличе липа й спраглі луки...
Ти їх у спогад заховай.

Якщо ти любиш рідний край,
це почуття в клітині кожній,
і ти прийдеш як подорожній,
що знає, де на світі рай.

Леся Вознюк

➤ Визначте використані в поетичному творі фонетичні засоби стилістики.

Випереджувальне завдання. Учень-«історик» у стислому повідомленні окреслює основні віхи української суверенності.

«Лексикографічна вправність». Послухайте розповідь бібліотекаря у форматі мультимедійної презентації на тему «День незалежності України (законотворчий рівень)» (З інтернету). У процесі сприймання інформації укладіть тематичний міні-словник, шість слів із нього введіть у речення.

Слайд I. Уперше День незалежності України відзначали 16 липня 1991 року – на спомин про те, що рік тому – 16 липня 1990 року – Верховна Рада Української РСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України. Водночас було ухвалено постанову «Про День проголошення незалежності України».

Слайд II. У цій постанові зазначено:

«Зважаючи на волю українського народу та його одвічне прагнення до незалежності, підтверджуючи історичну вагомість прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року,

Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки постановляє:

Вважати день 16 липня Днем проголошення незалежності України і щорічно відзначати його як державне загальнонародне свято України».

Слайд III. Згодом, 18 червня 1991 року, внесено відповідні зміни до статті 73 Кодексу законів про працю Української РСР, унаслідок чого в переліку святкових днів з'явився запис: «16 липня – День незалежності України».

Оскільки 24 серпня 1991 року Верховна Рада Української РСР ухвалила Акт проголошення незалежності України, який 1 грудня 1991 року підтвердив народ на Всеукраїнському референдумі, виникла потреба змінити дату святкування Дня незалежності України.

Слайд IV. Тож 20 лютого 1992 року Верховна Рада України ухвалила постанову «Про День незалежності України». В ній зазначено:

«Зважаючи на волю українського народу та його одвічне прагнення до незалежності, підтверджуючи історичну вагомість прийняття Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року,

Верховна Рада України постановляє:

1. Вважати день 24 серпня Днем незалежності України і щорічно відзначати його як державне загальнонародне свято України.

2. Постанову Верховної Ради Української РСР «Про День проголошення незалежності України» від 16 липня 1990 року вважати такою, що втратила чинність».

Слайд V. Відповідно до цього 5 червня 1992 року Верховна Рада України постановила: у частині першій статті 73 Кодексу законів про працю України слова «16 липня – День незалежності України» замінити словами «24 серпня – День незалежності України». Тому від 1992 року День незалежності України щороку відзначається 24 серпня.

Орієнтовне виконання завдання.

Тематичний словник. Автономія, акт, воля, декларація, державність, народ, незалежність, постанова, прийняття, проголошення, референдум, самовизначення, свобода, святкування, суверенітет, Україна.

Дослідницький практикум. Уважно прочитайте текст Акта проголошення незалежності України. З'ясуйте його стильову належність. Які мовні засоби ви можете виокремити?

➤ Поставте іменник *акт* у родовому відмінку однини та вкажіть смислорозрізняльну функцію лексеми.

Словникове тлумачення. **АКТ**, *ч. 1. род. у.* Окремий прояв якої-небудь діяльності; дія, подія, вчинок. *2. род. у.* Закінчена частина театральної вистави, драматичного твору; дія. *3. род. а.* Писаний указ, грамота, постанова державного, суспільного значення. *4. род. а, заст.* Урочисті збори в шкільних закладах у зв'язку з закінченням навчального року, урочистий обхід, обряд, церемонія.

«Небуденні замальовки». Прочитайте текст. Визначте тип і стиль мовлення, спосіб творення виділених слів.

Святкування Дня незалежності в різних містах України

Київ

Загалом основні *святкування* на державному рівні проходять у Києві, де традиційно Президент України дає урочистий прийом до Дня незалежності. Також перші особи держави *покладають* квіти до пам'ятників видатним українцям (зокрема, Володимирі Великому, Богданові Хмельницькому, Михайлові Грушевському, Тарасові Шевченку) та беруть участь у молитві за Україну, що зазвичай відбувається в Софії Київській за участі представників усіх конфесій, наявних в Україні.

Упродовж кількох останніх років до Дня незалежності України у столиці проводилися військові паради (1998, 1999, 2001, 2008, 2009), а також організовувалися святкові концерти та урочистості. *Щорічними* арт-акціями до свята

є виставка квітів у Печерському парку, сходи якого на той час укриваються барвами яскравих квітів, що в сукупності формують різні *приурочені* до цього дня зображення, та великий святковий концерт. Святкування увінчується ввечері яскравим феєрверком.

Львів

У День незалежності більшість городян у Львові вдягають вишиванки, тому вже зранку місто *розквітає* вишуканими барвами вишитих сорочок, в яких *закодовані* давні знаки-символи на здоров'я та *добробут*. Святкування не обмежується одним днем, воно триває кілька днів і поєднує в собі *міжнародний* фестиваль фольклору «Етно-вир», фестиваль незалежного кіно «Кінолев», концерти, парад вишиванок, дитячі заходи тощо.

У Львові до Дня незалежності, починаючи з 2008 року, скульптури давньогрецьких богів, що увінчують фонтани площі Ринок, вбирають у вишиванки.

Івано-Франківськ

Уже стало традицією проводити в Івано-Франківську на День незалежності України різноманітні святкові концерти, урочисту ходу молоді в національних строях, конкурс «Українська родина в національних костюмах» та *випускання* у небо блакитних і жовтих повітряних кульок.

Полтава

На День незалежності Полтава розквітає вишиванками й *усміхненими* обличчями. Полтавці приходять до пам'ятника Тарасові Шевченку, щоб уклонитися співцеві волі та покласти квіти. Традиційно урочистості продовжуються біля пам'ятника Козацької слави, де люди вшановують пам'ять загиблих українських козаків, які зі зброєю в руках боронили свою Батьківщину (*3 інтернету*).

АКТ ПРОГЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року,

– продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,

– виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,

– здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто

проголошує
НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ та створення самостійної української держави – **УКРАЇНИ**.

Територія України є неподільною і недоторканою.

Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення.

Верховна Рада України 24 серпня 1991 року

Навчальне аудіювання тексту публіцистичного стилю. Вдумливо прослухайте текст. Яка тема та основна думка його? Запропонуйте концепцію власного телепроекту, яка була б суголосна репрезентованій ідеї головного каналу країни.

Перший національний:

проекти до 20-ї річниці Незалежності

У цьому році виповнюється двадцять років з того часу, як Україна стала незалежною державою. Історично становлення нашої країни відбувалося протягом багатьох віків. За цей час не одному поколінню українців довелося ціною власного життя здобувати право прийдешніх поколінь на вільне і незалежне життя. 1991 рік уписано в новітню історію України як час, з якого почалася нова сторінка розвитку державності. Проте важливо пам'ятати історичні постаті та події для того, щоб не забувати про шлях, який довелося подолати Українській державі у своєму становленні.

Перший національний з нагоди відзначення 20-ї річниці незалежності України з початку року почав готувати низку проектів, присвячених видатним українцям, патріотичним роздумам і важливим історичним момен-там. Окрім цього, на Першому національному почалася робота над сайтом, присвяченим 20-річчю незалежності України. На цьому сайті будуть розміщені матеріали і сюжети про відомих осіб української історії й сучасності, ролики про історичні події та людей, що відіграли значну роль у розвитку і становленні країни.

Сьогодні глядачі Першого можуть побачити чотири проекти, присвячені 20-й річниці незалежності України.

Проект «Обличчя України» виходить в ефірі Першого національного з початку 2011 року. У цьому проекті зібрані 20 видатних особистостей, роль яких в історії України важко переоцінити. Розповідь і відеоматеріал дасть змогу більше дізнатися про них. Ідея матеріалів – розповісти про тих, хто піднімав на світовий рівень українську культуру, спорт, вражав своїми винаходами і давав підстави пишатися своєю країною кожному українцеві. Чим ці люди увійшли в історію своєї країни? Якою ціною далася їм слава? Чи легко бути героєм свого часу? Поряд із відомими на цілий світ прізвищами – Володимира Кличка, Ярослави Стецько, Олександра Шалімова, Катерини Серебрянської, Назарія Яремчука та багатьох інших – будуть і менш відомі, але визначні для українців. Метою сюжетів є показати через історичне обличчя України, що успіх країни – це її люди. Сюжети виходитимуть у програмі «Підсумки дня» щосуботи з 5 лютого до 20 серпня 2011 року.

Інший проект «20 кроків до мрії» – це цикл міжпрограмих роликів, присвячених важливим історичним фактам, подіям, що розвивалися довкола становлення української держави, починаючи від перших спроб української народу здобути незалежність. Темою роликів стануть історичні факти, битви, події, учасниками яких були українці, які боролися проти поневолювачів, загарбників, піднімали повстання та робили спроби створити Україну – вільну і незалежну країну.

Проект «Обличчя української історії» нагадає глядачам про ті видатні історичні постаті, які залишили в історії свій помітний слід і стали легендами для кожного українця. Мова в роликах піде про Пилипа Орлика, княгиню Ольгу, Богдана Хмельницького, Петра Сагайдачного, Ярослава Мудрого та багатьох інших українців, чий імена навіки закарбувалися на скрижалях історії України

та в пам'яті всіх поколінь українців, для яких держава – не просто слово на позначення цілісності території.

Проект «До 20 річниці незалежності України» присвячений видатним українцям новітньої історії нашої держави і їхньому баченню патріотизму, державності, єдності українського народу і становлення української державності. Роки незалежності найбільш запам'яталися українцям гучними подіями в тих чи інших сферах суспільства. Але будь-яку подію творять люди, які кожною справою, кожним словом, крок за кроком допомагали Україні, молодій державі знайти своє місце у світовому співтоваристві. Ці люди на власному досвіді знають, що таке патріотизм і віра у свою Батьківщину. Про те, що ж таке патріотизм, міркуватимуть наші сучасники, шановані й авторитетні люди у відеороликах цього проекту.

«Кожен проект Першого національного, присвячений 20-й річниці незалежності України, самобутній і неповторний. Ми спрямували свої сили на те, щоб донести до кожного глядача історію нашої країни. Насправді, той шлях, який довелося подолати Україні до 91-го року, відмічений важливими фактами і постатями. Ми окреслимо лише фрагменти зі сторінок української історії для того, щоб зацікавити глядачів сучасною історією своєї країни», – розповів генеральний директор Національної телекомпанії України Єгор Бенкендорф (*з інтернету*).

Робота в експерт-групах. Учні об'єднуються у три групи (в кожній з них повинен бути експерт-одинадцятикласник, який має високий рівень навчальних досягнень) і виконують такі завдання: 1. Відновити синонімічні ряди з поданих слів. 2. Знайти у кожному стилістичному ряді стрижневе слово. 3. З'ясувати, носієм якого значення це слово виступає. 4. Визначити, до якого стилю мовлення воно належить.

Свобода, привілля, самостійний, воля, незалежність, вітчизна, суверенний, отчизна (*заст.*), самостійність, вітчизна (*діал.*), незалежний, батьківщина, вільний.

«Індивідуалізація у слові». Запам'ятайте епітети до ключових слів уроку. Складіть і запишіть із ними три речення. Оберіть одне зі слів і схарактеризуйте стилістичну маркованість епітетів.

Боротьба – активна, багатовікова, виснажлива, віддана, віковична, вселюдська, двофронтна, достославна, найнеобхідніша, наполеглива, напружена, нескінченна, самовіддана, свята, смертельна, титанічна, цілеспрямована, повсякчасна.

Воля – батьківська, благородна, Божа, жадана, козацька, королівська, кремінно-тверда, монолітна, наполеглива, народна, настирлива, пропаща, соколина, сталевана, твердокам'яна, титанічна, фанатична, холодна, чужа.

Народ – багатостраждальний, великодушний, дружний, рідний, мандрований, мирний, миролюбивий, молодий, мудрий, невмирущий, єдиновірний, однокровний, повсталий, свідомий, працьовитий, прекрасний, патріотичний, співучий, спокійний, страдницький, сумирний, трудовий, трудящий, хліборобський, хоробрий, щасливий, щедрий.

Україна – багата, бажана, благодатна, вишнева, вільна, гнівна, голосна, жовто-синя, зажурена, квітуча, крилоорлина, люба, медова, сильна, розвинута, розкішна, свята, сердешна, страдницька, нескорена, широка, ширококрильна, щедра, ясна.

Звучить запис пісні Т.Петриненка «Україна».

Підсумок уроку. Оголошення результатів навчальних досягнень учнів.

Цитатник-лейтмотив. Прочитайте висловлювання відомих людей. Яка спільна думка об'єднує їх в одну тематичну групу – «Українська нація. Боротьба за незалежність»? Тезово сформулюйте основні положення уроку («Мікрофон»).

Борітеся – поборете!

Тарас Шевченко

Я єсть народ, якого Правди сила
ніким звойована ще не була.

Павло Тичина

Вставай, хто живий, в кого думка
повстала!

Година для праці настала!

Леся Українка

Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.

Тарас Шевченко

Ні один козак не здався

Живим у неволю.

Полягли всі.

Не вернувся ні один додому.

Українська пісня

Я для тебе горів,

Український народі.

Василь Симоненко

Домашнє завдання та коментар щодо його виконання. Обов'язкове: написати твір-роздум на тему «Яким я уявляю майбутнє України»; повторити теоретичний матеріал до уроку. На вибір: укласти тематичну бібліографію (15–20 джерел), використовуючи паперові носії інформації, а також інтернет-технології; підготувати веб-сторінку «До питання історії становлення української незалежності: спроба осмислення»; запропонувати ескіз поштової марки (листівки) «20-річчя моєї Батьківщини».

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: навч. посіб. / О.Д.Бойко. – К.: Академвидав, 2008.

2. Заболотний О.В. Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту / О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. – К.: Генеза, 2010.

3. Історія України: Документи. Матеріали: посібник / уклад., комент. В.Ю.Короля. – К.: ВЦ «Академія», 2002.

4. Кононенко В.І. Рідне слово: підручник для шкіл із поглибленим вивченням української мови, ліцеїв, гімназій, колегіумів / В.І.Кононенко. – К.: Богдана, 2001.

5. Мегазбірка найновіших учнівських творів: 5–11 класи / уклад. Л.Б.Бей. – Х.: ВД «Школа», 2002.

6. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М.І.Пентилук. – К.: Ленвіт, 2004.

7. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад. В.Яременко, О.Сліпущко. – К.: Аконті, 2003.

8. Полюга Л.М. Словник синонімів української мови / Л.М.Полюга. – К.: Довіра, 2004.

9. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: навч. посіб. – 2-ге вид., стереотип / О.Пономарів. – К.: Либідь, 2001.

10. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. – 3-тє вид., переробл. і допов. / О.Д.Пономарів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000.

11. Словник епітетів української мови / С.П.Биби́к, С.Я.Єрмоленко, Л.О.Пустовіт. – К.: Довіра, 1998.

12. Словник фразеологізмів української мови / уклад. В.М.Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 2003.

13. Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою: профіл. рівень / М.Я.Плющ, В.І.Тихоша, С.О.Караман, О.В.Караман. – К.: Освіта, 2010.

14. Український правопис. – 6-тє вид., стереотип. – К.: Наук. думка, 1997.

Книжки, подаровані редакції

Шендеровський В. Нехай не гасне світ науки / за ред. Е.Бабчук. – К.: ВД «Простір», 2009. – Кн. 1, 2.

У виданні «Нехай не гасне світ науки» автор відкриває нашим сучасникам видатні особистості, які в радянські часи замовчувалися, писати про які було заборонено, які штучно вилучалися з наукової й культурної спадщини України.

Це унікальне видання вміщує близько сотні нарисів (у двох книгах) про видатних учених, яких народила українська земля, і, поза всяким сумнівом, воно має важливе значення для утвердження у свідомості молодого покоління гордості за свій український народ, за свою незалежну Україну.

Київською міською радою перша книга була передана народним депутатам України, через Міністерство закордонних справ надіслана до всіх дипломатичних представництв України в зарубіжних країнах, передана до бібліотек усіх середніх шкіл столиці.

Україні й українцям є ким і чим пишатися. Оприлюднення життєписів видатних українців конче потрібне як Україні і самим українцям, так і цивілізованому світові взагалі, бо без набутків наших видатних земляків світова історія й культура є неповними. Бо тільки пам'ять має майбутнє, тільки народ, який знає свою історію, позбавлений перспективи стати народом сліпців.

(Незабаром побачить світ 3-й том нарисів Василя Шендеровського.)

